

City University of New York (CUNY)

CUNY Academic Works

Publications and Research

CUNY Graduate Center

2022

Rupturismes: Art sonor a Mallorca, un poc de context

Antoni Pizà
CUNY Graduate Center

[How does access to this work benefit you? Let us know!](#)

More information about this work at: https://academicworks.cuny.edu/gc_pubs/873

Discover additional works at: <https://academicworks.cuny.edu>

This work is made publicly available by the City University of New York (CUNY).
Contact: AcademicWorks@cuny.edu

RUPTURISMES ART SONOR A MALLORCA, UN POC DE CONTEXT

Antoni Pizà

Aquesta primavera passada, una exposició a Palma ha presentat una panoràmica de les pràctiques musicals rupturistes, com les d'Antoni Caimari, a l'illa de Mallorca des dels anys setanta fins als nostres dies.

Antoni Caimari (1943-2021), com sap tothom, no era un músic com els altres; i tampoc no ho volia ser. Encapçalava els títols de les seves obres musicals amb les inicials EB o «esbós» (com altres compositors les inicien amb Op.) per donar una idea que no tenien res a veure amb les composicions tancades i immanents dels mestres del passat. Aquests EBs no tenien partitura perquè, com va dir Llorenç Barber, un altre compositor donat als aforismes, estaven alliberats de la tirania de la «partiturocràcia».

De fet, Caimari rebutjava la formació reglada, el conservatori, el solfeig, l'harmonia, el contrapunt, la fuga i tot aquell intimidant embull del sistema educatiu musical. Ell era un músic sense «educació» (també segons Barber). Sense solfa, sense «formació», s'asseia davant el piano i tocava el que el seu esperit pur i seràfic li dictava. El resultat solia caure en dos referents sonors. Per una part,

la colpidora senzillesa d'Erik Satie i, per l'altra, unes tempestes d'acords *fortissimo*, violentes perturbacions sonores que a vegades semblaven sorgir d'una colèrica erupció del magma de la Terra.

Ell insistia que la seva música no era una «improvisació», a pesar que no hi havia una partitura que la guiés. I així era: aquests sons eren gravats i posteriorment els seleccionava, manipulava, transformava i d'aquí sortien els seus EB 1, EB 2, EB 3, etc. Caimari no feia concerts en general i qui volgués escoltar la seva música hi havia d'accedir a través de gravacions. Els seus referents extramusicals a vegades semblaven estrambòtics, però funcionaven: una composició seva dedicada a l'Àfrica, s'havia d'executar just amb les teclades «negres» del piano. I considerava que aquest instrument no havia d'estar afinat a la manera «normal» perquè ell deia que «afinava en la desafinació»: els sons eren *objets trowés*, l'at-

Phonos, una escultura sonora (2020-22) de Marc Vilanova. Foto: Ressò

zar els posava a l'abast i d'aquí hom podia fer qualsevol cosa, afinar o desafinar o afinar dins la desafinació dels qui ja tristament havien passat per l'«educació» del conservatori.

Ressò: *Art sonor i música experimental a Mallorca* presenta una panoràmica de les pràctiques musicals rupturistes, com les de Caimari, a l'illa de Mallorca des dels anys setanta fins als nostres dies i està comissariada per Jordi Alomar, director del Museu de la Música de Barcelona. L'exposició mostra documents (cartes, fotos, objectes), obres d'art (escultures, dibuixos, manipulacions fotogràfiques), composicions gravades que es poden escoltar amb auriculars o per altaveus estratègicament col·locats, i a més ha anat acompanyada de diverses audicions en viu com les dels pianistes Agustí Fernández i Neus Estarellas, entre molts altres. La mostra és miscel·lània en excés i pot deixar perplex el visitant; però això mateix és el seu «forte»: sortir dels hàbits d'escolta acostumats, fer-se lluny del que sigui habitud, costum i paràlisi mental.

La figura d'Antoni Caimari és un dels pilars de la mostra perquè va ser ell qui, ja en els anys setanta, va veure que la música podia ser alguna cosa més que el que sentia a les discoteques de la costa o les simfonies i quartets de la Sala Magna de l'Auditori de Palma. La gran inspiració de Caimari, l'artista que li va donar permís, com si diguéssim, per rompre amb el conservatori, la música simfònica o el món ye-yé, i allò que podíem denominar la «tonocràcia» de la música «normal» (és a dir: basar l'essència musical en el to o altura, en detriment d'altres elements com el timbre, el context sociocultural, etc.) va ser la figura intel·lectualment colossal —si bé en el seu tracte, per als qui el coneixíem, era de gran modèstia— de John Cage (1912-1992). Un altre pilar d'aquesta mostra, aleshores, és el pas i la possible influència de Cage en el rupturisme musical de l'illa. Cage va visitar Mallorca els mesos d'agost i setembre de 1931 i va ser a Sóller on va decidir

ser compositor (abans havia flirtejat amb altres vocacions).

La relació de Cage amb Espanya (i concretament amb Catalunya i Mallorca) és, de fet, un poc més complexa. En els anys vint, Cage va estudiar al Pomona College, una universitat petita i d'elit de Califòrnia. Allà, el 1929, va conèixer l'erudit català Josep Pijoan que aleshores era professor en aquella universitat. Pijoan va exercir una gran influència en Cage perquè li va descobrir les avantguardes europees i especialment la figura de Marcel Duchamp. Al mateix temps, Cage va començar una relació amorosa amb Don Sample, un jove ric i esnob que li va descobrir el rupturisme literari de James Joyce que havia publicat feia poc el seu censurat *Ulysses* (1922). Tots dos van abandonar la universitat i imitant els seus ídols (Duchamp i Joyce) se'n van anar cap a França. Pijoan era aleshores a París i els va esmentar que Gertrude Stein, una altra rupturista literària, havia anat a una illa, Mallorca (la seva autobiografia amb referències a l'illa està publicada per L'Avenç). Al mateix temps van posar-se en contacte amb Ward Ritchie, un altre *expat* de Califòrnia que tenia casa a París i Mallorca. Així, el 1931, Cage i Sample es van establir temporalment a Sóller a casa de Ritchie.

Van passar moltes dècades i, el 1966 Cage va escriure a Joan Miró demanant si podia aportar un ajut econòmic per sufragar una gira que ell i la companyia de dansa de Merce Cunningham tenien prevista aquell estiu per Europa. Miró va fer una litografia que es va vendre a través de la Galerie Maeght i distribuir entre alguns membres del Club 49, i així Cage va poder tornar a Europa fent una actuació «traumàtica» (en paraules de Carles Santos) a Sitges. «Traumàtica» perquè va ser la primera vegada que es va sentir a Espanya música electrònica i el que ara anomenaríem «art sonor». Seguirien el grup ZAJ (Walter Marchetti, Juan Hidalgo, Ramón Barce) que, havien conegut Cage el 1958 a Darmstadt i que ja no feien concerts sinó *performances*. Jo en vaig veure una fa qua-

ranta anys: la composició consistia a observar com Hidalgo, tot nu sobre l'escenari, estenia roba a un terrat imaginari. Llavors es van convocar els Encuentros de Pamplona (1972) i els ENSEMS de València (1979) i finalment el mateix any Antoni Caimari va crear a Mallorca el seu *Encuentro de Compositors*. Finalment, això que ara en diem art sonor aconseguia tenir un canal propi. Als anys vuitanta, Caimari va convidar Cage als Encuentros, però el nord-americà li va enviar una nota, exhibida a la mostra del Soler, on s'excusava educadament.

Amés de Caimari i Cage, altres figures de la mostra són Xavier Carbonell (1952-2022) i Ramon Codina (1936), si bé un gran mèrit aquí és que aquesta panoràmica no se circumscriu al so i presenta una mirada interdisciplinària. Així des de la plàstica trobarem «obres d'art sonor» d'artistes molt establerts com Ferran Garcia Sevilla i Bartomeu Cabot. I d'aquestes dues fonts (la sonora i la plàstica) emergeixen les noves generacions de la mostra: Xavier Gelabert, Joan Serra, B. Artigues (des del món sonor) i Marc Vilanova, Margalida Villalonga, Pau Caracuel (des del món de la plàstica i la interdisciplinarietat), entre molts altres més. Significativament, una escultura sonora de Kake Portas presenta un piano els martells del qual colpegen un teclat amb més de vuitanta petites figures en forma de cosset de dona. Després del #MeToo, no pot ser res igual; ningú no és innocent —ni tan sols el sacrosant piano. La perspectiva de gènere també hi té cabuda, en aquesta mostra. ■

RESSÒ. MÚSICA EXPERIMENTAL I ART SONOR A MALLORCA
Casal Soler, Palma
Passeig del Born, 27, 07012 Palma
13 d'abril – 26 de juny 2022.

Antoni Pizà (Felanitx, 1962) és director de la *Foundation for Iberian Music at Graduate Center de la City University of New York (CUNY)*